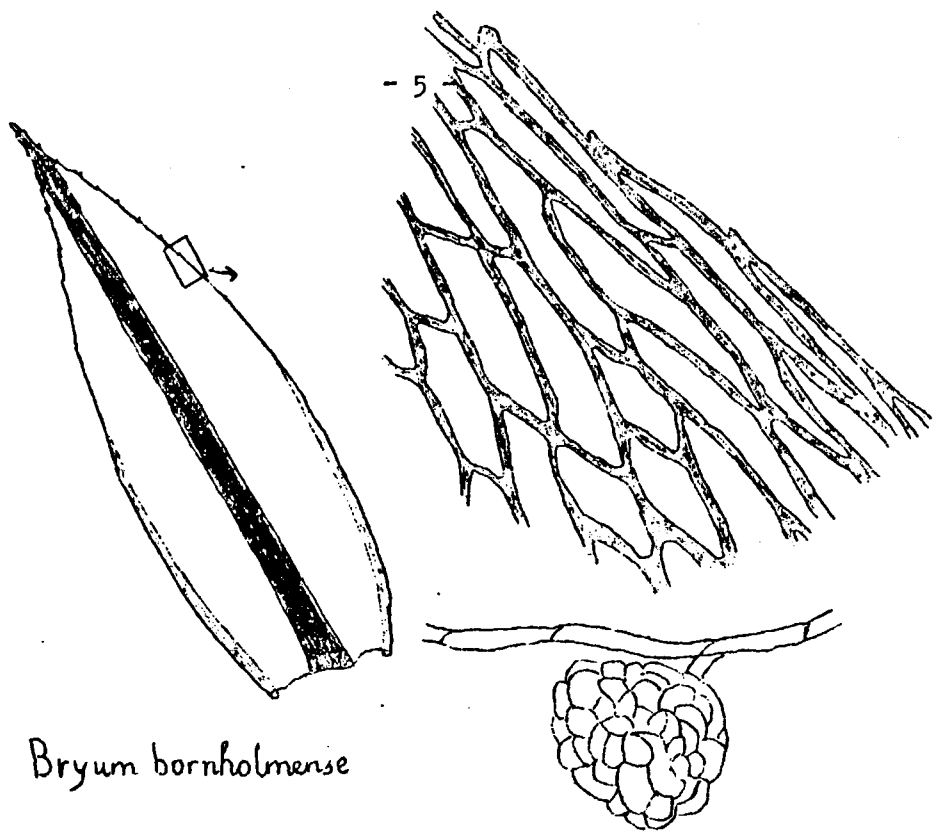

VERSLAG VAN DE NAJAARSEXCURSIE NAAR DIEPENVEEN - MARKELO
(16 en 17 sept. 1972).

door: J.A. Hoekstra en H.C. Greven.

De meeste leden waren op vrijdagavond reeds aangekomen in de mooi gelegen en rustige Volkshogeschool. De opzet van deze excursie was anders dan normaal. Deze keer stond de excursie voor een belangrijk gedeelte ten dienste van de werkgroep Diepenveen, die ons gevraagd had enkele bedreigde terreinen bryologisch te inventariseren nl. "Steenbrugge" en het landgoed "Nieuw-Rande".

Vergezeld van een lichte regenbui trokken wij zaterdagmorgen door Steenbrugge, een kultuurlandschap met akkers, bos, kreupelhout en lanen. De eerste tocht ging langs een eikenlaan met een sterk zandige bodem en een soortenarme mosvegetatie. Vanaf de boerderij "Klein Veldhuis" namen we de weg in noordelijke richting; het enige opmerkelijke was de vondst van een sterk naar anijs ruikende paddestoel, welke na determinatie de bruine anijszwam bleek te zijn. Na enige honderden meters keerden we terug en namen een weg in westelijke richting met aan de zuidzijde een uitgestrekt lariksbos. Plotseling werd het interessant. We kwamen bij een nieuw gegraven afwateringssloot, waarvan het talud en de slootkanten bedekt waren met een dicht tapijt van kapselende mossen o.a. *Atrichum tenellum*, *Anisothecium* en *Ditrichum*s. Ook enkele leuke mycologische vondsten zoals rupsendoder en grote oranje bekerzwam. Vlak bij het water stonden nogal wat *Riccia*'s en enkele polletjes van de vrij zeldzame dwergbies, een soort die we in de loop van het weekend nogal eens vaker tegenkwamen. In de stromende regen namen de meeste bryologen snel monsters mee en hieraan hebben de meesten thuis mooie uren beleefd. Huub van Melick bleek hier zelfs *Bryum bornholmense* te hebben verzameld. Een nieuw mos

Bryum bornholmense

voor Nederland! ¹⁾). De soort, die behoort tot het *Bryum erythrocarpum* complex is o.a. te herkennen aan de grote tubers aan de rhizoiden, welke tubers meer dan 250 μ groot zijn. De juistheid van de determinatie werd bevestigd door de bekende Zweedse bryologe Elsa Nyholm. Dit is ook voor de werkgroep Diepenveen een prachtig resultaat.

¹⁾. Later bleek dat Heinjo During de soort tijdens zijn *Nanocyperion*-onderzoek vier dagen eerder bij Petten verzameld had.

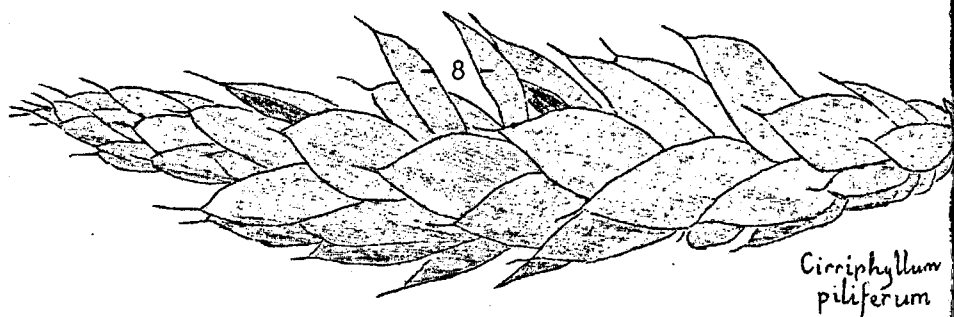
Phascum cuspidatum

perich.
blad

Randerwaarden: Deze langs de Ussel gelegen waarden werden kort door ons bezocht. We parkeerden de auto's langs de weg en wandelden de uiterwaardweg omlaag naar de dijk. Wim Margadant riep direct: "*Medicago falcata*" en inderdaad bloeide de sikkelklaver nog. Langs de weg stond naast veel ruderaal spul nogal wat *Pimpinella saxifraga*. Aangekomen bij de rivier beklommen we de bazaltblokken en zochten ertussen naar mossen. Veel mossen, weinig soorten, *Ceratodon*, *Funaria* en *Bryums* vormden de hoofdmoot. Interessanter waren *Phascum cuspidatum* c.sp. en *Cratoneuron filicinum*. Hierna werd de groep gesplitst. Een gedeelte ging verder in de richting van de tichelgaten en de rest ging over het draad het weiland in naar een steile, afgekalfde oever, waar de wilgen half in het water groeiden. De groep in de tichelgaten vond weinig bijzonders: *Epilobium hirsutum* en *Lythrum salicaria* waren toonaangevende phanerogamen. De andere groep vond op de wilgestammen overvloedig *Leskea polycarpa* en op de geregeld door de rivier bespoelde kanten erg mooie, kapselende *Physcomitrella patens*.

Hierna gingen we, terwijl de regen ophield, naar een café om te eten, waar men ons begroette met: "Weer een vissersclub!". We ontmoetten hier Dries Touw plus zoon en Betty van Leeuwen. Na de maaltijd ging de excursie verder naar het landgoed "Nieuw-Rande". Op het pad voor het landhuis stond tussen de stenen veel glad vingergras en groene naalbaar, waarschijnlijk een restant van vogelvoer. De zijkanten van de brug naar een eiland waren sterk begroeid met *Amblystegium serpens* c.sp. en *Orthotrichum diaphanum* c.sp., naast wat *Brachythecium* en *Leptodictyum*. Het eiland was erg vochtig en de bomen waren overal met *Protococcus* bedekt. Er was nogal wat variatie in de boomaanplant, we noteerden: *Acer*, *Quercus*, *Aesculus*, *Fagus* en zelfs een *Ailanthus*. De trots van het eiland was een reusachtige omgevallen boom volledig overgroeid met *Hypnum cupressiforme* en aan de zijkanten *Lophocolca* en *Metzgeria furcata* var. *ulvula*. Ook de mycologen onder ons konden hun hart ophalen aan de rijkelijk aanwezige honingzwammen en andere soorten. Midden op het eiland vonden we de restanten van een ijskelder met op de stenen *Rhynchostegium confertum* en *R. murale*, beide met sporenkapsels tussen enorme hoeveelheden *Brachythecium rutabulum*. Opvallend was de arme kruidenlaag op dit eiland, misschien het gevolg van gebrek aan zonlicht en een te dik pakket wegrotende takken en bladeren. Op de meer open plaatsen stond wat *Carex arenaria*, veel *Mnium hornum* en *Atrichum undulatum*. Na nog een boom bekeken te hebben, die flink bemost was en waar de namen *Orthodontium lineare* en *Orthodicranum montanum* vielen verlieten we het eiland om het bos aan de andere zijde van het landhuis te bekijken. Het bos en de vijver aan de westkant van het huis leverden in eerste instantie niet veel bijzonders op. Wel stond er aan de oever weer *Scirpus setaceus*, terwijl de boomvoeten bedekt waren met *Eurhynchium praelongum*. Een boomstomp kreeg extra aandacht vanwege *Leskea polycarpa* c.sp., terwijl Nol er ook nog *Fissidens* op ontdekte.

Hierna klommen we weer omhoog en wandelden door een mooie laan in noordelijke richting; aan weerszijden werd in het bos wat gesnuffeld en iedereen werd enthousiast toen we twee reusachtige kolonies van *Polyporus giganteus* ontdekten omgeven door enkele exemplaren *Phallus impudicus*. De fototoestellen kwamen ineens overal tevoorschijn. Even later ontmoetten we de heren Ter Borg en Gerritsen van de werkgroep Diepenveen. Terwijl Frits Muller nog een peterseliebraam (*Rubus laciniatus*) aanwees gingen we naar het laatste terrein van deze eerste dag, een uiterwaardenbos aan de overkant van de weg Deventer-Olst.

Dit bos was een waar bryologenparadijs met *Brachythecium piliferum*, *B. salebrosum*, *B. populeum* en een *Thuidium*, die door Henk Greven, zeer voorbarig, als *T. delicatulum* werd herkend, maar uiteraard *T. tamariscinum* bleek te zijn. De boomlaag was nogal variabel met *Crataegus*, *Pseudotsuga*, *Betulus*, *Populus*, *Euonymus*, *Rhamnus*, *Cornus sanguinea*, *Prunus spinosa*, *Alnus glutinosa* en *A. incana*. De kruidlaag was daarentegen zeer soortenarm, bijna uitsluitend brandnetels. Toen terug naar de auto's langs een mooie moseik in de wegberm; hier wachtte Frits Muller ons reeds op met de mededeling, dat hij zeer veel *Ephemerum serratum* had gevonden aan de westkant van het meertje op "Nieuw-Rande". Dat wilden de bryologen met eigen ogen aanschouwen en even later zaten de meesten plakjes grond met rijk kapselende, opvallend grote eendagsmosjes te verzamelen. Hierna gingen we terug naar de Volkshogeschool waar men ons met nasi-goreng opwachtte.

Zondagmorgen ging de tocht te voet vanuit de Volkshogeschool naar de leemkuilen van de Hocht. Langs het zandpad groeiden enige leuke karrespoor-vertegenwoordigers, waarop vooral Heinjo zich vol animo stortte. *Illecebrum verticillatum* werd gefotografeerd, verder *Hypericum humifusum*, *Ornithopus perpusillus*, *Thymus serpyllum* en *Pogonatum urnigerum*. Het pad eindigde bij de heide, waar zich twee leemkuilen bevonden omgeven door struikgewas. Het pad naar deze kuilen stond vol met *Pogonatum urnigerum* en enkele *P. aloides*, beide met sporenkapsels. Al snel werden ook *Diplophyllum obtusifolium* en *Nardia scalaris* gevonden.

De eerste leemkuil was rijk begroeid met levermosjes en iedereen tuurde er al gauw met z'n loupe naar. Het eerste levermos met sporenkapsels leverde problemen tot Wim Margadant uitriep: "Hij ruikt naar cederhout!" Toen wisten de ingewijden, dat het *Isopaches bicrenatus* was. We vonden hier verder nog o.a. *Plectocolea crenulata*, *Gymnocolea inflata*, *Cephalozia bicuspidata* en *Nardia geoscyphus*. Aan interessante phanerogamen bevatte de kuil o.a. *Pedicularis sylvatica* en *Pyrola minor*.

De tweede kuil leverde veel dezelfde soorten met als bijzonderheid *Blasia pusilla* en het sinds kort onderkende gras *Agrostis gigantea*. Hierna werd de groep in tweeën gesplitst. een groep ging naar de natte heide en de andere groep ging nog meer leemkuilen bezoeken.

De heide, het Elzenerveen was wat teleurstellend, veel *Molinia*, *Calluna*, *Sphagnum* en *Eriophorum*. Een enkele *Oxycoccus* en een poeltje met *Drosera rotundifolia* voorzien van zaaddozen. Wat de mossen betreft konden we behalve de *Sphagna* met veel moeite wat *Drepanocladus* vinden.

's Middags ging de tocht naar de Holterberg. Aangezien de meeste leden op een door henzelf te bepalen tijdstip naar huis zouden gaan werd er na het broodeten, hetgeen in de openlucht op de parkeerplaats van de Volkshogeschool

geschiedde al afscheid genomen. Eén groep onder leiding van Wim Margadant ging één der laagste punten van deze berg opzoeken, de "Diepe Hel" geheten. Een ieder was verrukt over de massale vossebes-vegetatie onder de dennen. Aangezien de vruchten rijp waren werden ze flink verzameld. Desondanks konden er nog 23 mossorten in het veld gedetermineerd worden waaronder *Ptilidium ciliare*, *Lophozia ventricosa*, *Diplophyllum albicans*, *Calypogeia muelleriana*, *Gymnocolea inflata* en *Odontoschisma sphagni*.

Lijst van deelnemers

D. de Boer, F. Bos, M. Brand, mej. A. van Bremen, mw. D. During, H.J. During, mw. A.C. Ellis, W.N. Ellis, mw. L. Freese, H.C. Greven, S. Groenhuijzen, mej. D. de Heer, J.A. Hoekstra, W.O. van der Knaap, mw. R. Labeij, W. Labeij, mej. B.J.L. van Leeuwen, A.J. Luitingh, W.D. Margadant, H. van Melick, F.M. Muller, J.G.I. Mutters, P. Roorda van Eysinga, J.H.J. Schröder, H.J.M. Sipman, mej. E. Smit, J.C. Smittenberg, A. Touw, mej. M. Veerkamp, S. van der Werf.

noot omtrent *Pohlia pulchella*

In de lijst vindt men de soort *Pohlia pulchella*. Materiaal hiervan werd door Heinjo During verzameld in de jongste leemkuil bij Markelo. De soort wordt gekenmerkt door tubers op de rhizoiden, en werd daarom aanvankelijk voor een der "erythrocarpums" gehouden. Dr. Crundwell identificeerde het hem toegezonden materiaal. Overigens is dit niet de eerste vondst in Nederland geweest; in hem door Harry Sipman toegezonden materiaal had Crundwell de soort al eerder herkend.

KORTE GEOGRAFISCHE KARAKTERISTIEK VAN DE EXCURSIEGEBIEDEN

algemeen

In geologisch opzicht reikt het Usseldal van de stuwwal langs de oostelijke Veluwezoom in het westen tot de Sallandse stuwwal in het oosten. Dit dal is opgevuld door fluvioglaciale afzettingen en door dekzanden van verschillende ouderdom. De betrekkelijke eenvormigheid van het landschap van Salland kunnen we hiermee in verband brengen. De dekzanden vertonen wel niveauverschillen, maar deze zijn zo gering dat het landschap vlak lijkt.

Hoe dit landschap er vroeger heeft uitgezien, en hoe interessant het in floristisch opzicht is geweest, wordt duidelijk uit de beschrijving van VAN EEDEN sr. (1886) van de omstreken van Lochem, en uit de beschrijvingen van HEIMANS sr. (1897) van zijn verkenningen vanuit Zwolle. Tegenwoordig belooft dit gebied voor de florist weinig verrassingen. De konsekwentie daarvan is echter dat het betrekkelijk onbekend is.

We beperken ons verder tot de bezochte terreinen.

Steenbrugge

Het landgoed Steenbrugge ten noorden van de stad Deventer is eeuwenlang in dezelfde handen geweest, nl. van de Deventer "Gestichten". Aan het landschap is dit echter niet te zien. Het is recent herverkaveld agrarisch gebied. De moderne "kunstweiden" en bespoten greppelranden doen niet bepaald archaisch aan.

Vooraf bij de greppelranden en boswallekens valt de grauwe fijnzandige ("stoffige") bodem, eenzijdig met *Mnium hornum* begroeid, op. In het westelijk deel van het gebied treffen we echter een oude beekloop aan, rechtgetrokken en uitgediept. Bij deze sloot zijn verse grofzandige beekafzettingen aangesneden. Wel is de greppelwand bedekt

met plaggen e.d. maar op sommige plaatsen, met name aan de onderzijde, komt lichtgekleurd grof tot fijn zand aan de oppervlakte. Uit het excursieverslag en de soortenlijst blijkt dat deze sloot - een cultuur-technisch element in het landschap - bryologisch gezien het enige interessante (maar hoe!) van Steenbrugge was.

Nieuw-Rande

Het landgoed Nieuw-Rande ligt buiten de winterdijk van de Wssel; het uiterwaardbosje, dat er ook toe behoort, ligt echter aan de binnenzijde. Van een dijk is op die plaats overigens nauwelijks sprake. De hoger gelegen gronden van het landgoed vormen een natuurlijke begrenzing.

Op de geologische kaart is het gebied aangegeven als een "eiland" van dekzand, dat aan de oostzijde begrensd wordt door holocene beekafzettingen. In de toelichting op de bodemkaart wordt echter gesproken van verstoven Wsselzand dat mineralogisch rijker is dan de meeste dekzanden (tekstboek kaartblad 27 oost, blz. 126). Het betreft dus een gebied met zandige bodem. Ook de bodem van het uiterwaardbosje, dat in winters met hoge waterstanden onder zal lopen, bestaat uit sterk humeus zand met een typerende rulle structuur.

In het gebied liggen enkele oude stroomgeulen of doorbraakkolken van de Wssel. Deze zijn weer verder uitgegraven, waardoor op andere plaatsen kunstmatige heuveltjes ontstonden. De mens heeft hier dus, met schop en kruiwagen, het terrein naar eigen inzicht en smaak aanmerkelijk beïnvloed.

omgeving Markelo

Tijdens de excursie is slechts een klein gedeelte van het geologisch zo gevarieerde gebied om Markelo bezocht, nl. "De Hocht" en het Elzenerveen. Het gebied als geheel

maakt deel uit van de langgerekte, en plaatselijk onderbroken Sallandse stuwwal, die van de Bestherberg in het noorden tot voorbij Markelo in het zuiden loopt.

Deze rug is uit zgn. preglaciaal zand en grind van grotendeels oostelijke herkomst opgebouwd. Het is - met andere woorden - materiaal dat door rivieren als de tegenwoordige Weser en Elbe (die toen wegens de ijsbarrière in het noorden hun loop naar het westen hadden afgebogen) ter plaatse is afgezet in de Mindel-ijstijd (volgens de alpine terminologie). In de daarop volgende Riss-ijstijd is het door het ijs opgestuwd.

De geologische structuur van het gebied rondom Markelo is indertijd door DIJKINK (1923), een gepensioneerde dorps-schoolmeester, grondig onderzocht en beschreven. In dit gebied zijn op de preglaciale zanden dikke pakketten keileem afgezet. Deze liggen of direkt aan de oppervlakte, zoals in het gebied van De Hocht, of zijn onder later afgezet zand bedekt. De dikte van de lagen bedraagt plaatselijk meer dan 18 m. Een overzichtskaartje van de keileemvelden vindt men bij RÖMER (1961). In de lagere delen heeft op de zandbodem plaatselijk voenvorming plaatsgevonden. Het Elzenerveen, dat ten noorden van De Hocht is gelegen, is daar een voorbeeld van.

Behalve keileem is op een paar plaatsen preglaciale leem van dezelfde ouderdom als de zgn. klei van Neede, dus uit het Mindel-Riss-interglaciaal, aanwezig. Deze is soms weer door keileem overdekt.

In het gehele gebied tussen Rijssen en Markelo zijn de leemlagen in het verleden geëxploiteerd. Römer formuleert het als volgt: "Vrijwel elke meter tussen Rijssen en Markelo is eens een groeve geweest." De afzettingen van preglaciale leem werden het eerst afgegraven, omdat deze leem het meest geschikt is voor de steenbakkerijen. Daarna ging men over tot het afgraven van de keileem. De leem van De Hocht werd per smalspoor vervoerd naar de steenfabrieken ten zuiden van Rijssen.

We beperken ons verder tot het door ons bezochte gebied De Hocht. Dit is te beschouwen als een keileembult die aan drie zijden door lager gelegen zandig gebied wordt omringd. Aan de oostzijde strekt de keileem zich echter verder uit in de richting van de Elseneres (waar de Volkshogeschool zich bevindt), maar is daar door zand overdekt. Detailkaarten van de geologische situatie vindt men in het eerder genoemde boekje van Dijkink, op blz. 46 en 64.

De Hocht was eertijds de benaming van een hoeve. Op de stafkaart van 1900 ziet men een boerderijtje in een kleine enclave kultuurgebied temidden van uitgestrekte heidevelden liggen. Op die kaart staan al leemkuilen aangegeven, en wel in het oostelijk gedeelte van het terrein.

Het terrein bestaat uit een aantal bulten en kuilen van verschillende grootte en ouderdom, die door bosvorming zijn gecamoufleerd. Aan de westzijde wordt het terrein, dat nu in handen van CRM is, begrensd door Lolium-grasland. Omstreeks 10 jaar geleden bevond zich hier een groeve in vol bedrijf. Deze vertoonde een beeld als de foto, die in het boek van V.D. VLERK & FLORSCHUTZ (1950), blz. 160, is weergegeven. Sindsdien is het terrein echter grondig geëgaliseerd. Meer naar het zuidwesten bevindt zich weer een nieuwe kuil (de term groeve is in dit geval overdreden) waar met een dragline leem wordt gegraven. Deze werd door enige deelnemers van de excursie bezocht.

De Holterberg

De Holterberg is een door het ijs opgestuwde rug van grofzandig materiaal van oostelijke herkomst, oppervlakkig bestrooid en vermengd met door het ijs getransporteerd materiaal. Het oppervlak heeft aan sterke erosie blootgestaan waardoor lange en plaatselijk diepe slenken zijn gevormd.

Door de grote waterdoorlatendheid van de bodem maakt het terrein een wat dorre indruk. Bronnen ontbreken,

behalve bij de Sprengenberg aan de westzijde (na de excursie nog door enkele deelnemers bezocht), maar ook daar is de hoeveelheid opwellend water gering. Een beek is hier niet ontstaan. Boven op het plateau zijn op een podzol enkele kleine vennen ontstaan. Het door enkelen van ons bezochte Sasbrinkven is een mooi, want nog ongestoord voorbeeld daarvan.

Oorspronkelijk was de gehele Holterberg één golvend heideveld. Nu is het grotendeels bebost.

Literatuur

algemeen:

Hammen, T. v.d. & Maarleveld, C.G. 1970. De bodemgeschiedenis van Twente en Salland. in: Geschiedenis van Overijssel. Kluwer, Deventer.

in de tekst genoemd:

Dijkink, H.J. 1923. De bodem rond Markelo. Veenman, Wageningen. (aanwezig in de bibliotheek van het Geologisch-Mineralogisch Instituut Groningen)

Eeden, F.W. van 1886. Onkruid, botanische wandelingen. Tjeenk Willink, Haarlem.

Heimans, E. & Thijsse, J.P. 1897. Hei en dennen. Versluys, Amsterdam.

Römer, J.H. 1961. Oude steenovens en kleigaten in Twente. in: Geologie van Twente. Thieme, Zutphen.

Vlerk, I.M. v.d. & Florschütz, F. 1950. Nederland in het ijstijdvak. De Haan, Zeist.

kaarten:

stafkaart: blad nr. 28 (Almelo), schaal 1:50.000, herzien 1900.

geologische kaart: blad nr. 28 III (Almelo zw.)
blad nr. 27 IV (Hattem zo.)

bodemkaart: blad nr. 27 oost (Hattem) + tekstboek.

SOORTENLIJST

Deze lijst werd samengesteld op grond van opgaven van: Dick de Boer, Maarten Brand, Anneke van Breemen, Heinjo During, Luci Frese, Henk Greven, Sam Groenhuijzen, Albert Hoekstra, Nol Luitingh, Huub van Melick, Frits Muller, Pieter Roorda van Eysinga, Harry Sipman, Dries Touw, Mirjam Veerkamp. Waar dat zinvol is, is opgegeven wie de determinatie verrichtte.

Nomenclatuur en soortsopvatting zijn volgens R. van der Wijk: Lijst van de in Nederland voorkomende Bryophyta. Buxb. 16 (3/4), 1962: 50-67.

Bezochte terreinen:

1. Steenbrugge
2. Steenbrugge, uitgegraven sloot
3. Nieuw-Rande
4. Nieuw-Rande, eiland
5. Nieuw-Rande, uiterwaardbosje
6. Randerwaarden, Usseldijk
7. Elzenerveld (De Hocht), leemkuilen
8. Elzenerveld, nieuwgegraven leemkuil
9. West-Elzen, tussen Volkshogeschool en leemkuilen (incl. Elzenerveen)
10. Holterberg, Diepe Hel en omgeving
11. Holterberg, Wolfsslenk
12. Holterberg, Sprengenberg
13. Holterberg, Sasbrinkven

Bladmossen (! : met sporogonen)

<i>Amblystegium serpens</i>	4 (op brug); 6!
<i>A. varium</i>	4! Roorda
<i>Anisothecium schreberianum</i>	2; 6; 8
<i>A. varium</i>	2; 7
<i>Atrichum tenellum</i>	2!; 7!
<i>A. undulatum</i>	5; 8!
<i>Aulacomnium androgynum</i>	1; 4
<i>A. palustre</i>	12; 13
<i>Barbula fallax</i>	7 (stortplaats langs pad)
<i>B. unguiculata</i>	6
<i>Brachythecium albicans</i>	9
<i>B. populcum</i>	5!
<i>B. rutabulum</i>	3; 4 (op brug); 5!
<i>B. salebrosum</i>	5!; 7
<i>Bryum argenteum</i>	2!; 6!
<i>B. bicolor</i>	6
<i>B. bornholmense</i>	2 Van Melick (teste E. Nyholm)
<i>B. capillare</i>	2
<i>B. creberrimum</i>	6! Luitingh
<i>B. intermedium</i>	6! Sipman (op nylongaas)
<i>B. klinggraeffii</i>	2; 6 During, resp. Sipman
<i>B. micro-erythrocarpum</i>	2; 8 During (2), Sipman (2,8)
<i>B. pseudo-triquetrum</i>	2
<i>B. rubens</i>	2; 6; 8 Luitingh (2), Sipman (6), Roorda (2,8)
<i>B. tenuisetum</i>	8 During
<i>Calliergonella cuspidata</i>	2
<i>Campylopus flexuosus</i>	10 (alleen veldnotitie)
<i>C. fragilis</i>	1; 11 (veldnot.); 13 (veldnot.)
<i>Ceratodon purpureus</i>	2!; 6!; 7; 8!
<i>Cirriphyllum piliferum</i>	5
<i>Cratoneuron filicinum</i>	6 (op nylongaas van de beschoei- ing, afwijkende vorm)
<i>Dicranella cerviculata</i>	8!

<i>Dicranella heteromalla</i>	2!; 7!; 11
<i>D. staphylina</i>	6 Sipman
<i>Dicranoweisia cirrhata</i>	4! (op stomp Populus, met gemmae); 9!
<i>Dicranum polysetum</i>	10
<i>D. scoparium</i>	4; 11
<i>Ditrichum heteromallum</i>	2!; 7!; 8!
<i>D. pusillum</i>	2!; 7; 8!; 9!
<i>Drepanocladus aduncus</i>	2 (var. polycarpus); 6 Veerman, resp. Van Melick
<i>D. fluitans</i>	13
<i>Ephemerum serratum</i>	3!
<i>Eurhynchium striatum</i>	5
<i>Fissidens bryoides</i>	3! (var. gymnandrus); 5
<i>F. taxifolius</i>	5
<i>Funaria hygrometrica</i>	2!; 6!; 8!
<i>Grimmia pulvinata</i>	4 (op brug)
<i>Homalia trichomanoides</i>	5
<i>Hypnum cupressiforme</i>	4!; 5!; 9; 11
<i>H. cupr. ssp. imponens</i>	13
<i>Isopterygium elegans</i>	1 (veldnot.); 4 (veldnot.)
<i>Leptobryum pyriforme</i>	1; 2; 4; 8
<i>Leptodictyum riparium</i>	3! (bij kolk); 6!
<i>Leskea polycarpa</i>	3!; 6
<i>Leucobryum glaucum</i>	1; 11; 13
<i>Mnium affine</i>	4; 5
<i>M. hornum</i>	1; 4; 5
<i>M. punctatum</i>	5
<i>M. undulatum</i>	5 (veldnotitie)
<i>Orthodicranum montanum</i>	4 (op stomp Populus); 5 (op Crataegus)
<i>Orthodontium lineare</i>	4
<i>Orthotrichum diaphanum</i>	4! (op brug); 5
<i>Oxyrrhynchium praelongum</i>	4 (op stomp Populus); 5
<i>Phascum cuspidatum</i>	6! (var. piliferum)
<i>Physcomitrella patens</i>	6! Van Melick
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	2!
<i>Plagiothecium latebricola</i>	4 During

<i>Pleurozium schreberi</i>	1
<i>Pogonatum aloides</i>	2!; 7! (veldnotitie)
<i>P. urnigerum</i>	7!; 9 (langs pad)
<i>Pohlia bulbifera</i>	9 During
<i>P. camptotrachela</i>	9 Sipman
<i>P. pulchella</i>	2 During (det. Crundwell)
<i>Polytrichum commune</i>	11 (tendele var. perigonale)
<i>P. formosum</i>	1; 3; 4
<i>P. juniperinum</i>	3; 9
<i>P. longisetum</i>	11; 13
<i>P. piliferum</i>	1; 7!
<i>Pottia intermedia</i>	6! Sipman
<i>P. truncata</i>	8!
<i>Pseudophemerum nitidum</i>	8! Van Melick
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	1; 3; 4; 5
<i>Rhodobryum roseum</i>	5
<i>Rhynchostegium confertum</i>	4! (metselwerk ijskelder)
<i>R. murale</i>	4! (metselwerk ijskelder)
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	5
<i>Schistidium apocarpum</i>	6
<i>Sphagnum compactum</i>	11; 13 (veldnotitie)
<i>S. cuspidatum</i>	13
<i>S. fimbriatum</i>	12
<i>S. recurvum</i>	7; 12; 13
<i>S. subsecundum</i> var. <i>auriculatum</i>	7
<i>S. tenellum</i>	13
<i>Streblotrichum convolutum</i>	6; 7
<i>Thuidium tamariscinum</i>	5
<i>Ulota bruchii</i>	5

Levermossen (! : met perianthen)

<i>Blasia pusilla</i>	7!
<i>Calyptogeia muelleriana</i>	10!; 11
<i>Cephaloziella of starkei</i>	7
<i>Cephalozia bicuspidata</i>	7!; 11

<i>Cephalozia macrostachya</i>	4; 7
<i>Chiloscyphus polyanthus</i>	3
<i>Diplophyllum obtusifolium</i>	7!
<i>Gymnocolea inflata</i>	7!; 11
<i>Isopaches bicrenatus</i>	7!
<i>Lophocolea bidentata</i>	4; 5
<i>L. heterophylla</i>	1; 4; 5!; 9
<i>Lophozia ventricosa</i>	10; 11
<i>Marchantia polymorpha</i>	2; 4
<i>Metzgeria furcata</i>	4 (var. <i>ulvula</i>)
<i>Nardia geoscyphus</i>	7!; 11
<i>N. scalaris</i>	7
<i>Odontoschisma sphagni</i>	10; 11
<i>Pellia epiphylla</i>	9
<i>P. rossiana</i>	2 (met involucrum: alleen veldnotitie)
<i>Plectocolea crenulata</i>	7; 11
<i>Ptilidium ciliare</i>	11
<i>P. pulcherrimum</i>	1 (op boomstronk)
<i>Riccia multifida</i>	2
<i>R. pinguis</i>	7
<i>Riccia beyrichiana</i>	2! Van Melick
<i>R. fluitans</i> s.l.	2
<i>Scapania irrigua</i>	9

De lijst bevat in totaal 124 soorten, nl. 91 Musci, 6
Sphagna en 27 Hepaticae.

